

Gastroenteritis acuta infectiosa

• Csecsemő- és Gyermekgyógyászati Szakmai Kollégium •

Definíció és alapvető megállapítások

Az akut gastroenteritis az emésztőtraktusra kiterjedő egy vagy több patogén ágens (baktérium, vírus, protozoon) által kiváltott fertőző betegség, aminek következtében a gyomor és bélnyálkahártya változó mértékű és kiterjedésű strukturális vagy funkcionális károsodása jön létre. Akut hasmenés esetén a széklet laza, vizes vagy véres, és a mennyisége nagyobb 10 ml/kg-nál naponta, a székletek száma több 3/24 óránál, de megjegyzendő, hogy nagyobb fontossággal bír a széklet konzisztenciája, mint a gyakorisága.

A leggyakoribb kórokozókat az I. táblázat foglalja össze.

I. táblázat. Akut gastroenteritist kiváltó kórokozók

Vírusok	Rotavírus Adenovírus Astrovírus Norwalk-vírus Calcivírus Coronavírus
Baktériumok	E. Coli Salmonella Shigella Campylobacter jejuni Yersinia enterocolitica Vibrio cholerae
Protozoonok	Giardia lamblia Entamoeba histolytica Cryptosporidium parvum

Gyakoriság

Ötéves kor alatt általában évente 1-2 alkalommal jelentkezik akut gastroenteritis. Kétéves kor alatt a gyermekek még fogékonyabbak az akut gastroenteritist előidéző infekciókra. A gastroenteritis acuta kialakulása különösen gyakori malnutritio esetén.

Tünettan

A legjellemzőbb tünet a hasmenés. A hasmenés a kórokozó fajtájától és csíraszámától függően napi néhány híg széklettől folyamatos vizes bélnedvürítésig változhat. A vizes jellegű hasmenéseket lumeninfekció okozza (általában vírusok), a gennyes-véres (dizentériás) széklet a bélnyálkahártya mélyebb rétegeiben gyulladást okozó invazív fertőzések következménye (ld. 2. táblázat!).

2. táblázat Akut gastroenteritis leggyakoribb kórokozói a betegség patomechanizmusa szerint

Invazív infekció	Lumeninfekció
Salmonella	Rotavírus
Shigella	Adenovírus
E. coli (EHEC, EIEC)	Astrovírus
Yersinia enterocolitica	Calcivírus
Campylobacter jejuni	Vibrio cholerae
Entamoeba histolytica	E. coli (EPEC)
Cryptosporidiumok	Giardia lamblia

EHEC = enterohaemorrhagiás E. coli; EIEC = enteroinvazív E. coli;

EPEC = enteropatogén E. coli

A vírus vagy baktérium okozta fertőzések egy héten belül megszűnnek, elhúzódó hasmenés esetén inkább protozoon infekcióra lehet gondolni. *Hányás* minden enterális fertőzésnél előfordulhat. Elsősorban a nagy csíraszámú infekciókra jellemző (pl.: ételmérgeзések). A legtöbb fertőzések hasmenést kísérheti láz. *Hasi fájdalom és hasi diszkomfortérzés* általános tünet, kifejezetten nagyobb gyermekeken. A hányás és hasmenés *dehidráció* kialakulásához vezet. A dehidráció mértékét a testtömeg csökkenésével lehet jellemezni, ami egyben a keringési tünetek súlyosságát is jelzi. A dehidráció mértékét enyhe, közepes és súlyos fokozattal jelöljük. Amennyiben a dehidráció mértéke 3-4%, úgy enyhe, 6-8% esetén közepes mértékű, 10% felett súlyos dehidrációról beszélünk. Csecsemők esetében ugyanolyan testtömegcsökkenés enyhébb állapotot jelez, hiszen nagyobb vízkészletük pufferlehetőséget biztosít (ld. még Exsiccatio fejezet). Ezt figyelembe véve is igaz azonban, hogy a csecsemők rövidebb idő alatt kerülhetnek kritikus keringési állapotba folyamatos folyadékvesztés esetén.

Diagnózis

A hányás és hasmenés alapján a diagnózis az esetek többségében egyértelműen felállítható. A kórokozó kimutatására székletvizsgálat szükséges, de természetesen a kezelés annak megérkezése előtt is haladéktalanul elkezdendő. Fontos a dehidráció mértékének a megítélése a testsúlycsökkenés alapján. Amennyiben a betegség fellépése előtti testsúly pontosan nem ismert, akkor is hozzávetőlegesen megállapítható a dehidráció mértéke a jellegzetes klinikai tünetek alapján (turgor, nyálkahártyák szárazsága, vérnyomás, pulzus, szemek aláárkoltsága, diuresis mértéke, részletesen I. Exsiccatio fejezet). Amennyiben intravénás folyadékterápia bevezetését tartjuk indokoltnak, elvégzendő a szérumelektrolitok, a szérumkreatinin és a sav-bázis háztartás paramétereinek a meghatározása (Astrup), majd ezeknek a paramétereknek a folyamatos nyomon követése szükséges.

Differenciáldiagnosztika

Sebészeti kórképek:

- akut appendicitis;
- invaginatio;
- inkomplett intestinalis obstrukció (beleértve a Hirschsprung-betegséget is);
- Meckel-diverticulum.

Gyulladásos bélbetegségek:

- Crohn-betegség;
- colitis ulcerosa;
- akut enteropátiához vezető ételallergia.

Szisztémás és lokális infekciók:

- szepszis;
- meningitis;
- pneumónia;
- húgyúti infekciók;
- otitis media.

Egyéb:

- felszívódási zavarok;
- anyagcserezavarok;
- purpura abdominalis;
- haemolyticus-uraemiás szindróma.

Terápia

Az akut gastroenteritis enyhe és közepesúlyos dehidrációval kísért formájában az optimális kezelésének kilenc alapelvét a 3. táblázat foglalja össze.

3. táblázat. Az akut gastroenteritis kezelésének kilenc alapelve

I.	Orális rehidráció oldat (ORF) használata a rehidrációhoz.
II.	Hipotóniás ORF (Na 60 mmol/l, 20 g/l).
III.	Az orális rehidráció gyorsan történjen, 3-4 óra alatt.
IV.	Ezután gyors visszatérés a normális étrendhez.
V.	Speciális tápszer alkalmazása nem indokolt.
VI.	A tápszer hígítása nem indokolt.
VII.	Amennyiben a csecsemő még szopik, az anyatejes táplálást a kezelés során végig fenn kell tartani.
VIII.	A rehidráció utáni folyadékvesztéséget is ORF-fel kell pótolni.
IX.	Motilitást gátló szerek adása kontraindikált, antibiotikumoké csak ritkán indokolt. A diosmectite adása jó hatású.

Összefoglalóan tehát megállapítható, hogy az enyhe és közepesúlyos dehidrációval járó csecsemőkori hasmenés kezelésében döntő fontosságú a 3-4 óra alatt történő gyors orális rehidráció 60 mmol/l Na⁺ tartalmú ORF-oldattal, majd azt követően a normális étrendre történő azonnali visszatérés, illetve anyatejes táplálás esetén annak folyamatos fenntartása.

A leggyakrabban használt orális rehidráció folyadék optimális összetétele:

Nátrium: 60 mmol/l

Kálium: 20 mmol/l

Klorid: 40 mmol/l

Bikarbonát vagy citrát: 20 mmol/l

Glükóz: 20 g/l.

Csak a gyógyszerértárban készen kapott ORF-port használjunk! Az elkészített oldatot hűtve tároljuk. Az ORF-en kívül más folyadék, így tea, Coca-Cola, gyümölcslé vagy húsleves alkalmazása – a nem megfelelő elektrolit- és glükózkoncentrációjuk miatt – veszélyt jelent a dehidrált csecsemőkre és gyermekekre.

Tejmentes diéta tartása semmiképpen nem indokolt, hiszen a tehéntejfehérje intolerancia – hasonlóan a laktóztoleranciához – nagyon ritkán figyelhető meg az akut hasmenések során. Hangsúlyozni szükséges, hogy számos jól kontrollált tanulmány egyértelműen bizonyította, hogy a rehidráció után a hígítatlan tápszereket vagy tehéntejet a csecsemők és a gyermekek jól tolerálják, és azoknak kedvező hatása van a hasmenés időtartamára, a nitrogénegyensúlyra és a testsúly gyarapodására.

Antibiotikum adása csak igen kevés esetben indokolt, így a 3 hónapos kor alatt jelentkező baktérium okozta hasmenésnél, veleszületett vagy szerzett immunhiányos állapotban, szepszisben, illetve Shigella okozta dizentéria esetén. Az egyes kórokozók esetén javasolt antibiotikumokat a 4. táblázat foglalja össze.

4. táblázat. Antibiotikus kezelés akut gastroenteritis speciális eseteiben

Kórokozó	Antibiotikum	Az antibiotikum adásának indikációja
Shigellosis	ampicillin, trimethoprim + sulphamethoxazol, cefotaxim, ceftriaxone, ciprofloxacín, ofloxacin	minden esetben
Salmonellosis	ampicillin, amoxicillin, trimethoprim + sulphamethoxazol, cefotaxim, ceftriaxone, ciprofloxacín, ofloxacin, chloramphenicol	3 hónapos kor alatt, szepszisben, szerzett immunhiányos állapotban
E. coli enteritis	trimethoprim + sulphamethoxazol, ciprofloxacín, aminoglycosida	3 hónapos kor alatt, szepszisben, szerzett immunhiányos állapotban
Yersiniosis	cefotaxim, aminoglycosida, trimethoprim + sulphamethoxazol, chloramphenicol	ha a hasmenést terminalis ileitis vagy mesenterialis adenitis kíséri
Campylobacter enteritis	erythromycin, ciprofloxacín	3 hónapos kor alatt
Giardia lamblia	metronidazol	minden esetben
Entamoeba histolytica	metronidazol	minden esetben

Mint a 3. táblázatból is látható, a diosmectite alkalmazható az akut gastroenteritis kezelésében. Réteges szerkezetéből adódó nagy felülete révén ez az ásványi agyag a bélnyálkahártyát bevonva megkötöti a toxinokat és megakadályozza azok felszívódását. A vegyület hatásmechanizmusában azonban a legjelentősebb elem az, hogy segíti a bélnyálkahártya integritásának a helyreállítását annak lumen oldalán. Így a diosmectite elősegíti a bélnyálkahártya integritásának mihamarabbi helyreállítását, vagyis csökken az időtartam, amíg a kórokozók, a toxinok és a makromolekulák gyakorlatilag intakt formában felszívódhatnak. Mindebből az következik, hogy a diosmectite adásával lerövidül a hasmenés időtartama.

Immunocomprimált betegeknél, ill. kivételesen olyan gyermekeknél, akik a hasmenést 6 héttel megelőzően széles spektrumú antibiotikumot szedtek, álhártyás enterocolitist is számításba kell venni. Clostridium difficile székettenyésztés, ill. A és B toxin kimutatása alapján igazolható a diagnózis. 10–14 napig tartó orális vancomycinkezelés (40 mg/kg/nap) a hatékony terápia.

Prognózis és szövődmények

Az akut gastroenteritis prognózisa jó. Az elhúzódó lefolyású esetek egy részében másodlagos malabszorpció, ún. postenteritis szindróma alakulhat ki. Rotavírus-fertőzések kapcsán egyesek akár 50%-ban manifesztálódó másodlagos, átmeneti laktóztoleranciáról is beszámoltak. Szalmonellafertőzésnél a tünetmentes kórokozó-hordozással is számolni kell (különösen, ha antibiotikummal kezelték). Csecsemők hasmenését invaginatio követheti. Az invazív fertőzéseket okozó baktériumok haemolyticus uraemiás szindrómát válthatnak ki.

Az akut hasmenések kórokozói általában fekális-orális úton terjednek. A járványok megelőzésében a higiénés rendszabályok betartása a legfontosabb.